LAUSUNTO EDUSKUNNAN SOSIAALI- JA TERVEYSVALIOKUNNALLE

Vastine asiantuntijakuulemisten johdosta (HE 136/2022 vp)

Seuraavassa sosiaali- ja terveysministeriön näkemykset valiokunnan lausuntopalautteiden johdosta sekä valiokunnan harkittavaksi ehdotus viivästyskorkoa koskevasta säännöksestä.

Esityksen lähtökohdat

Hallituksen esitys eduskunnalle laiksi sosiaalisesta luototuksesta annetun lain muuttamisesta toteuttaa hallitusohjelman tavoitetta, jonka mukaan sosiaalinen luototus otetaan käyttöön koko maassa.

Esityksen toteuttaminen edellyttää lisäresursseja ja siksi esitys liittyy valtion ensi vuoden talousarvioesitykseen. Hallitus esittää esityksen johdosta hyvinvointialueille 600 000 euron menolisäystä henkilöstö- ja hallinnollisiin kustannuksiin (kuten esim. tietojärjestelmien päivityskustannuksiin). Lisäksi esitykseen liittyy kertaluonteinen 9 500 000 miljoonan euron kustannus, joka kohdennetaan vuonna 2023 myönnettävään valtionavustukseen luottopääomaa varten. Tämä rahoitetaan tämän vuoden neljännestä lisätalousarviosta.

Esitys on laadittu edellä olevien tarkoitukseen kaavailtujen resurssien johdosta sellaiseksi, että kyseessä olisi hyvinvointialueiden lakisääteinen, mutta määräahasidonnainen tehtävä. Tämä yleinen hyvinvointialueen järjestämisvelvollisuus velvoittaa hyvinvointialueen järjestämään alueensa asukkaille sosiaalista luottoa, mutta laista ei seuraa asiakkaille subjektiivista oikeutta sosiaaliseen luottoon. Ilmaisu siitä, että hyvinvointialue määrää sosiaalisen luototuksen perusteet kuvaa tätä yleistä järjestämisvelvollisuutta. Vastaava yleinen järjestämisvelvollisuus on tyypillistä monille muillekin sosiaalihuollon palveluille.

Sellaiset ehdotukset, jotka laajentaisivat järjestämisvastuuta ja asiakkaan oikeutta luottoon, edellyttäisivät lisäystä edellä mainittuihin määrärahoihin. Sosiaali- ja terveysministeriö lähtee näkemyksissään siitä, että käytettävissä ovat edellä mainitut määrärahat.

Sosiaalinen luototus vai muunlainen luototuksen malli?

Esityksen mukaan sosiaalinen luototus pysyisi edelleen sosiaalihuoltoon kuuluvana sosiaalityön välineenä. Sosiaalinen luototus on määritelty lain 1 §:ssä sosiaalihuoltoon kuuluvaksi luotonannoksi, jonka tarkoituksena on ehkäistä taloudellista syrjäytymistä ja ylivelkaantumista sekä edistää henkilön ja perheen itsenäistä suoriutumista. Kela, Suomen Kuntaliitto ja Soste ry esittivät, että valmistelussa olisi tullut selvittää muita järjestämisvaihtoehtoja. Kelan mielestä valtakunnallistamista ei ole selvitetty, vaan ainoastaan sosiaalisen luototuksen ”hyvinvointialueellistaminen”. Lisäksi Kela pohti, onko sosiaalinen luototus lähempänä etuuksien myöntämistä (vrt. opintolainatakaus ja takaisinperinnät) kuin varsinaista sosiaalityötä.

Toisaalta osa lausunnonantajista otti erikseen kantaa siihen, miksi sosiaalisen luototuksen kytkeytyminen sosiaalihuoltoon on tärkeää. THL totesi: ”*Ei tule unohtaa, että ylivelkaantumisen taustalla voi olla erilaisia sosiaalisia ja terveydellisiä vaikeuksia talouden hallinnan ohella. Sosiaalisen luototuksen hakemusten arvioinnin yhteydessä on pyrittävä tunnistamaan myös muita*

mahdollisia vaikeuksia asiakkaan elämässä, jotka mahdollisesti myötävaikuttavat sosiaalisen luoton tarpeeseen. Tällaisia ovat esimerkiksi usein piiloon jäävä rahapeliongelma tai muut riippuvuudet velkaantumisen tai talousvaikeuksien taustalla. On tärkeää, että sosiaalihuollon ammattihenkilö tekee asiakkaan kanssa palvelutarpeen arvion ja tarpeen mukaan ohjaa asiakkaan suunnitelmalliseen sosiaalityöhön, joka voi sisältää laajempaa tukea taloustilanteen selvittämiseen. Asiakas tulee voida ohjata tarpeenmukaisiin muihin palveluihin, esimerkiksi riippuvuuksien hoitopalveluihin, vaikka myönteistä luottopäätöstä ei voitaisikaan tehdä. Myös panostaminen rakenteelliseen sosiaalityöhön on tärkeää etenkin alueilla, joilla viimesijaisen taloudellisen turvan tarve on muita suurempaa." Talentia toi esiin myös vastaavia perusteluita. Keski-Suomen sosiaalialan osaamiskeskus oli sitä mieltä, että Kelaan nähden sosiaalinen luototus soveltuu paremmin hyvinvointialueille ja osaksi niiden sosiaalihuollon taloudellisen toimintakyvyn edistämisen palvelua.

Sosiaali- ja terveysministeriö näkee myös THL:n tavoin niin, että sosiaalityössä voidaan tukea muillakin keinoin asiakkaita, minkä vuoksi sosiaalinen luototus on syytä pitää osana sosiaalihuollon keinovalikoimaa ja päätöksentekoa. Sosiaalisen luototuksen tavoitteena on edistää henkilön ja perheen itsenäistä suoriutumista, mikä liittää luottoa koskevan neuvonnan ja päätöksenteon osaksi sosiaalihuollon muitakin palveluita, tavoitteita ja harkintaa.

Pääministeri Sanna Marinin hallitusohjelman *turvallinen oikeusvaltio Suomi* strategisessa kokonaisuudessa on linjattu, että sosiaalisen luototuksen valtakunnallistamisen edellytyksiä selvitetään, ja selvityksen pohjalta sosiaalinen luototus otetaan käyttöön koko maassa. Sosiaali- ja terveysministeriössä pohdittiin hallituskauden alkuvaiheessa, miten hallitusohjelman tavoitetta lähdetään toteuttamaan. Sosiaali- ja terveysministeriö järjesti joulukuussa 2019 asiantuntijakeskustelun, jossa kartoitettiin eri tahojen näkemyksiä sosiaalisen luototuksen kehittämisestä hallitusohjelman kirjauksen pohjalta. Tämän jälkeen ministeri päätti, että valmistelua jatketaan virkatyönä ja niin, että sosiaalinen luototus pysyy osana sosiaalihuoltoa. Muitakin vaihtoehtoja oli esillä, mutta ne olisivat merkinneet sosiaalisen luototuksen järjestäjätahon lisäksi luototuksen tavoitteiden perusteellisempaa uudelleenmäärittelyä, jota ei pidetty tarkoituksenmukaisena tässä vaiheessa. Lisäksi sosiaali- ja terveysministeriö teetti asiantuntijaselvityksen.

Sosiaali- ja terveydenhuollon järjestämisvastuun siirtyminen vaikutti myös siihen, että valmistelussa tuli ottaa kantaa siihen, mitä kuntien myöntämille vanhoille luotoille tuli tehdä. Tämä tehtiin sote 100-esityksen yhteydessä. Tässä tilanteessa valmistelun keskeiseksi tavoitteeksi tuli turvata luottojen jatkuminen hyvinvointialueilla ja saaminen kaikkien ulottuville.

Tapauskohtainen tuki, ohjaus ja seuranta

Ehdotuksen mukaan sosiaalista luototusta olisi järjestettävä hyvinvointialueella sisällöltään ja laajuudeltaan sellaisena kuin alueella esiintyvä tarve edellyttää.

Takuusäätiö piti hyvänä, että hallituksen esityksestä on poistettu maksuvapaiden kuukausien enimmäismäärä, koska se olisi ollut joustamaton toimintamalli sosiaalisin perustein myönnetyssä lainassa. Säätiön oman järjestelytoiminnan kokemus on, että tapauskohtainen tuki ja harkinta toimivat parhaiten. Talentia esitti valiokunnalle pohdittavaksi, tarvitaanko sosiaalisen luototuksen myöntämisen perusteisiin hyvinvointialueita velvoittavaa lainsäädäntöä sekä valtakunnallista toimeenpanon ohjausta.

Oikeusministeriö totesi, että tarpeeseen liittyvä väljä muotoilu ja hyvinvointialueille annettu valta määritellä luoton myöntämisen perusteet voivat johtaa siihen, että sosiaalisen luototuksen saatavuudessa ja luototuksen ehdoissa on jatkossakin merkittäviä alueellisia eroja. Oikeusministeriö esitti, että näitä eroja voisi tasata sosiaali- ja terveysministeriössä laadittu opas yhtenäisten tulkintojen ja suositeltavien myöntämiskäytäntöjen edistämiseksi hyvinvointialueilla. Lisäksi oikeusministeriö toi esiin, että on huolehdittava esimerkiksi koulutusta järjestämällä, että neuvontaa ja ohjausta antavalla henkilöstöllä on riittävä asiantuntemus ja osaaminen talous- ja velka-asioista.

Oppaan laatimista pitivät tärkeänä myös Keski-Suomen sosiaalialan osaamiskeskus, Länsi- ja Sisä-Suomen oikeusapu- ja edunvalvontapiiri sekä Vantaan kaupunki. Kuluttajaliitto toi esiin, että sosiaalisesta luototuksesta tiedottaminen on tärkeää asiakkaiden oikeuksien turvaamisessa.

THL totesi, että tarpeen seuranta edellyttää alueilta selkeitä ylivelkaantumisen ja toimeentulotuen käytön seurannan indikaattoreita. Yhteys toimeentulotuen alueellisiin neuvottelukuntiin (HE 127/2022 vp) on myös tärkeä, jotta talousvaikeuksien syitä ja kokonaisuutta voidaan seurata ja arvioida alueilla. Keski-Suomen sosiaalialan osaamiskeskus piti myös tärkeää järjestää seuranta ja tutkimusta siitä, miten sosiaalinen luototus on vaikuttanut ihmisten hyvinvointiin ja taloudelliseen toimintakykyyn sekä hyvinvointialueen talouteen. Länsi- ja Sisä-Suomen oikeusapu- ja edunvalvontapiiri totesi, että mahdollisia toiminnan kehittämistarpeita on syytä seurata aktiivisesti. Vantaan kaupunki kannatti riittävän laajaa seurantatutkimusta lain vaikutuksista.

Sosiaali- ja terveysministeriö korostaa, että hyvinvointialueet päättävät itsenäisesti sosiaalisen luototuksen organisoinnista alueellaan. Alueilla on vaihtelua sen suhteen, miten kunkin hyvinvointialueen alueella sosiaalista luototusta on kunnissa aiemmin myönnetty. Kunnista siirtyy sote-100 lakipaketin yhteydessä hyväksytyn siirtymäsäännöksen perusteella vanhat luotot hyvinvointialueille. Muutenkin alueilla voi olla erilaisia tarpeita tai eroja niiden sosioekonomisessa asemassa ja muissa olosuhteissa. Hyvinvointialueen sosiaalisen luototuksen perusteiden määrittely tarkoittaa alueen olosuhteiden huomioimista sekä kuvaa hyvinvointialueen yleistä järjestämisvelvollisuutta. Yleinen järjestämisvelvollisuus tarkoittaa, että hyvinvointialue ei voi päättää jättää ottamatta sosiaalista luototusta käyttöön tai määritellä sen käytöstä vastoin lain tavoitteita taikka kansalaisia syrjivästi. Jos sosiaalisesta luototuksesta säädettäisiin yksityiskohtaisemmin ja velvoittavammin, se vaatisi perusteellisempaa valmistelua ja mahdollista lisärahoitusta.

Valiokunnan kuulemien asiantuntijoiden näkemysten perusteella tarve oppaan laatimiselle yhtenäisten tulkintojen ja suositeltavien myöntämiskäytäntöjen edistämiseksi vaikuttaa hyvin perustellulta. Samassa yhteydessä voidaan korostaa myös asiakkaille tiedottamisen tärkeyttä. Sosiaali- ja terveysministeriön on myös tarkoitus seurata lain toimeenpanoa ja mahdollisia lainsäädännön kehittämistarpeita. Tässä yhteydessä sosiaali- ja terveysministeriö voi keskustella THL:n kanssa indikaattoreista, joita seurannassa voitaisiin hyödyntää. Myös yhteys hyvinvointialueille mahdollisesti perustettavien toimeentulotukiasioiden alueellisten neuvottelukuntien työhön voidaan selvittää.

Resurssit ja osaaminen

Esityksen mukaan hyvinvointialueiden tulisi varata talousarviossa riittäväksi arvioimansa määrä varoja sosiaaliseen luototukseen ja harkita toiminnan laajuus paikallisten tarpeiden perusteella. Talousarviossa 2023 hallitus esittää, että hyvinvointialueiden ja HUS yhtymän sosiaali- ja

terveydenhuollon sekä pelastustoimen rahoitusmomentille 28.29.31 varattaisiin 600 000 euroa henkilöstö- ja hallinnollisiin kustannuksiin. Lisäksi valtion talouden vuoden 2022 neljännessä lisätalousarviossa on hallitus esittää, että määrärahamomentilta ”33.60.39 Palvelurakenteen kehittäminen” käytettäisiin vuodelta 2022 siirtyvää määrärahaa 9,5 miljoonaa euroa vuonna 2023 valtionavustukseen sosiaalisen luototuksen käynnistämiseksi hyvinvointialueilla. Tällä tarkoitetaan luottopääomaa. Valtionavustus tulee hyvinvointialueiden haettavaksi myöhemmin erikseen ja sosiaali- ja terveysministeriö tiedottaa sen hakemisesta myöhemmin tarkemmin.

Oikeusministeriö korosti lausunnossaan tarvetta varmistaa riittävät henkilöstöresurssit ja osaaminen hyvinvointialueilla, jotta sosiaalista luototusta ja siihen liittyvää neuvontaa ja ohjausta pystytään toteuttamaan tehokkaasti ja tavoitellussa laajuudessa koko maassa. THL korosti, että panostaminen myös rakenteelliseen sosiaalityöhön on tärkeää etenkin alueilla, joilla viimesijaisen taloudellisen turvan tarve on muita suurempaa. Myös Länsi- ja Sisä-Suomen oikeusapu- ja edunvalvontapiiri sekä Takuusäätiö toivat esiin, että on tarpeellista huolehtia riittävästä resurssoinnista ja työntekijöiden kouluttamisesta.

Soste ry katsoi, että sosiaaliseen luototukseen varattu budjetti on liian pieni laadukkaan palvelun aloittamiseksi ja kehittämiseksi. Kuntaliitto katsoo, että rahoitus on alimitoitettu ja arvelee, että päädytään tilanteeseen, jossa sosiaalisen luoton saamisen kynnys tosiasiassa nousee ja siihen oikeutettujen joukko muuttuu tai rajautuu nykyistä tiukemmin.

Pohjois-Pohjanmaan hyvinvointialue ei kannata sosiaalisen luoton muuttamisesta lakisääteiseksi palveluksi. Vaikka esityksen mukaan luottotappiot ovat jääneet käytössä olleissa kunnissa varsin pieniksi, Pohjois-Pohjanmaan hyvinvointialueen lausunnon mukaan Oulun kaupungissa tämä ei ole pitänyt paikkaansa. Pohjois-Pohjanmaan hyvinvointialue katsoo, että luottopääomasta jäisi osa hyvinvointialueen tappioksi, jos sosiaalisen luototuksen takaisinmaksu olisi Oulun kaupungin aikaisempaa tasoa vastaava. Lisäksi Pohjois-Pohjanmaan hyvinvointialueen mielestä esityksessä työmäärä on arvioitu liian pieneksi ja he ottavat esiin myös tarpeen hankkia erillisen tietojärjestelmän.

Vantaan kaupunki toi esiin, että sosiaalisen luototuksen käyttäminen velkojen järjestelyyn mahdollistaa positiivisia taloudellisia vaikutuksia suhteessa muihin taloudellisiin etuuksiin. Vantaalla on viimeisen viiden vuoden aikana eli vuosina 2017 – 2021 myönnetyistä luotoista käytetty luotonsaajien ulosottovelkojen maksuun 439 898,41 euroa. Koska palkkatulon tai eläketulon ulosmittaus usein johtaa toimeentulotuen tarpeeseen, ulosottovelkojen luotottaminen on vähentänyt huomattavasti toimeentulotuen kustannuksia.

Sosiaali- ja terveysministeriö toteaa, että hyvinvointialueilla lähtötilanne sosiaalisen luototuksen palvelun järjestämiseen vaihtelee paljon. Laissa sosiaali- ja terveydenhuoltoa ja pelastustoimea koskevan uudistuksen toimeenpanosta ja sitä koskevan lainsäädännön voimaanpanosta (616/2021) säädetään tarkemmin sosiaali- ja terveydenhuollon järjestämiseen liittyvien sopimusten ja henkilöstön siirtymisestä kunnista hyvinvointialueille. Osalla alueista sosiaalisen luototuksen myöntämiseen liittyvä henkilöstö siirtyy sosiaalihuollon siirtymisen myötä hyvinvointialueille kuten myös työhön liittyvät järjestelmät.

Sosiaali- ja terveysministeriön valmistelun aiemmassa vaiheessa teettämässä selvityksessä arvioitiin henkilöstöresurssien tarvetta kyselytutkimuksen perusteella. Osa lausunnon antajista on siteerannut tätä selvitystä. Selvityksen henkilötyövuosiarvio kuvaa selvityksen näkemystä siitä, millaisia resursseja asiakastyö, hallinnointi ja johtaminen voisivat parhaimmillaan vaatia. Sen sijaan

selvitys ei ottanut kantaa siihen, miten paljon sosiaalisen luototukseen liittyviä resursseja siirtyy sosiaali- ja terveydenhuollon järjestämisvastuun siirtymisen kautta hyvinvointialueille eikä selvityksessä ole muutoinkaan suhteutettu ehdotusta sosiaalihuollon muihin resursseihin. Selvityksen jälkeen sosiaali- ja terveysministeriössä on keskustelussa valtiovarainministeriön kanssa päädytty pienempään arvioon siitä, millaisilla resurssilisäyksillä hyvinvointialueiden hallinnollista työtä on tarpeen tukea.

Viime kädessä sosiaalisen luototuksen hallinnointiin liittyvät resurssit kytkeytyvät hyvinvointialueiden ja sosiaalihuollon yleiseen rahoitukseen. Siksi sosiaalisen luototuksen resurssointia on syytä tarkastella jatkossa hyvinvointialueiden rahoituksen yhteydessä. Seurantatietojen valossa tähän on jatkossa paremmat mahdollisuudet.

Sosiaali- ja terveysministeriön arvion mukaan se, että sosiaalinen luototus jäisi hyvinvointialueille täysin vapaaehtoiseksi palveluksi merkitsisi todennäköisesti sitä, että sosiaalisen luototuksen käyttö alueilla voisi vähitellen hiipua. Hyvinvointialueet keskittävät voimavaransa todennäköisesti ensisijaisesti lakisääteisiin palveluihinsa. Tämän vuoksi esitys varmistaa, että sosiaalinen luototus voi jatkua ja sitä voidaan kehittää jatkossa saatujen kokemusten perusteella.

Yksityiskohtaisia huomioita

Positiiviseen luottotietorekisteriin tehtävä omaehtoinen luottotietomerkintä

Länsi- ja Sisä-Suomen oikeusapu- ja edunvalvontapiiri oli sitä mieltä, että myönnetyn sosiaalisen luoton olisi syytä näkyä positiivisessa luottorekisterissä. Takuusäätiö toi esiin, että on hyvä tiedostaa uudelleen velkaantumisen mahdollisuus ja riski, jos tietoa sosiaalisesta luotosta ei ilmoiteta positiiviseen luottotietorekisteriin eikä siitä tule merkintää luottotietoihin. Myös Soste ry nosti tämän esiin.

Esitykseen ei sisälly ehdotusta sosiaalisen luototuksen positiiviseen luottotietorekisteriin tehtävästä merkinnästä. Lausuntovaiheen esityksessä oli mukana ehdotus vapaaehtoisen merkinnän edellyttämisestä. Oikeuskansleri kiinnitti huomion ehdotukseen, joka osoittautui ongelmalliseksi. Jotta sosiaalisen luoton luotonsaajalta voitaisiin edellyttää positiiviseen luottotietorekisteriin tehtävää omaehtoista luottotietomerkintää, asiaa tulisi arvioida perustuslaissa turvatun itsemääräämisoikeuden kannalta sekä säätää muutoinkin tarkemmin.

Laki positiivisesta luottotietotietorekisteristä (739/2022) kuuluu oikeusministeriön vastuulle. Tässä vaiheessa sosiaali- ja terveysministeriö katsoi, että velvoittavan sääntelyn laatiminen olisi vaatinut valmistelun organisoimista oikeusministeriön kanssa ja vaatinut lisäaikaa. Tässä esityksessä 9 §:n perusteluissa on todettu asiasta seuraavasti: *”Taloudellisen neuvonnan ja ohjauksen yhteydessä voitaisiin antaa tietoa ja keskustella asiakkaan kanssa myös muista vaihtoehdoista ja keinoista, joita hänellä on käytettävissään. Esimerkiksi ylivelkaantumisen ehkäisemisessä merkitystä voisi olla myös positiivisesta luottotietorekisteristä annetussa laissa säädetyllä vapaehtoisella luottokiellolla (15 §), jonka luonnollinen henkilö voi itse ilmoittaa myös taloudenhallintaan liittyvistä syistä. Lisäksi luottotietolain 13 §:n 1 momentin kohdassa 6 säädetään velallisen tunnustamasta maksuhäiriötiedosta. Koska edellä mainitut merkinnät luottotietoihin perustuvat henkilön vapaaehtoisuuteen, ei näitä kuitenkaan voitaisi edellyttää luoton saamisen ehtona, vastoin asiakkaan omaa näkemystä. Asiakkaalle olisi hyvä antaa tietoa ymmärrettävällä tavalla myös*

edellä mainittujen merkintöjen oikeusvaikutuksista, kuten siitä, miten merkintä voi käytännössä vaikuttaa toimintamahdollisuuksiin esimerkiksi yksityisoikeudellisten sopimusten osalta."

Tähän kysymykseen on syytä palata myöhemmin seurannan jälkeen uudelleen ja arvioida yhteistyössä oikeusministeriön kanssa tarvetta säätää asiasta tarkemmin. Myös Pohjois-Pohjanmaan hyvinvointialueen esitys hallintoriitahakemuksen käsittelyn maksuttomuudesta hallinto-oikeudessa kuuluu oikeusministeriön vastuulle.

Voimaantulo

Lain on esitetty tulevan voimaan 1.8.2023. Suomen Kuntaliitto ehdotti, että laki tulisi voimaan vasta 1.1.2024. Sosiaali- ja terveysministeriö pitää ehdotettua voimaantuloa parempana sosiaalisen luototuksen jatkuvuuden turvaamisen kannalta.

Sosiaalinen luototus siirtyy hyvinvointialueiden vastuulle jo vuoden 2023 alussa, mutta tässä siirtymävaiheessa sosiaalisen luototuksen tehtävä on alkuvuoden ajan hyvinvointialueille vapaaehtoinen vanhaan lainsäädäntöön pohjautuen. Sote100-lakipaketin yhteydessä hyväksytty siirtymäsäännöksen mukaan sosiaalisen luoton kunnalta saanut asiakas jatkaa kunnan myöntämän luoton takaisinmaksua vuodenvaihteesta lukien hyvinvointialueelle. Hyvinvointialueet siirtävät kertyneet varat myöhemmin takaisin kunnalle. Koska hyvinvointialueille ei siirry kunnilta pääomaa luototukseen, myönnetään hyvinvointialueille tähän tarkoitukseen kertaluonteista rahoitusta valtionavustuksena. Siirtymävaiheessa on vaarana, että uusia luottoja ei hyvinvointialueilla myönnetä rahoituksen puuttuessa, vaikka luottojen myöntäminen olisi vapaaehtoisen lain mukaan mahdollista. Lisäksi valtionavustukseen käytetään vuodelta 2022 siirtyvää määräahaa, jonka käytön venyttäminen seuraavaa vuotta pidemmälle voi olla ongelmallista.

Kunnan rooli

Suomen Kuntaliitto esitti, että laissa tulisi selkeyttää, mikä on kunnan rooli alkuperäisenä luotonantajana ja luottotappioiden kantajana esimerkiksi maksuvapautuksen antamisessa. Samassa yhteydessä he ehdottivat selkeyttäväksi voimassa olevan ja muuttumattomaksi jäävän 8 §:n osalta kunnan rooli luoton eräännyttämisessä.

Sosiaalinen luototus on sosiaalihuollon palvelu. Sosiaali- ja terveysministeriö toteaa, että kunnalla ei ole enää sosiaalihuollon järjestämistehtävää vuoden 2023 alusta lukien. Tästä syystä kunta ei voi olla mukana sosiaalihuollon asiakaskohtaisessa päätöksenteossa enää vuoden vaihteen jälkeen oli kyse sitten maksuvapautuksista tai muista sosiaalisen luoton päätöksentekoon liittyvistä asioista. Keskimääräinen myönnetty sosiaalinen luotto on 6500 euroa ja luottoja on myönnetty tällä hetkellä noin 500 vuodessa. Kunnista hyvinvointialueille siirtyviin luottoihin liittyvät mahdolliset huojennukset tai luottotappiot ovat sosiaali- ja terveydenhuollon ja kuntien rahoituksen näkökulmasta valtakunnallisessa mittakaavassa pieniä.

Maksuvapautuksen viimesijaisuus

Takuusäätiö esitti, että sosiaalisen luototuksen tarkoitus on sama kuin luottomarkkinoilla yleensä eli velka maksetaan kokonaisuudessaan. Ennen sosiaalisen luoton myöntämistä voi kokonaisvelkataakkaa pyrkiä keventämään esimerkiksi akordineuvotteluilla velkojien kanssa. Maksuvapautus toimii tehokkaimmin, jos asiakkaalla ei ole uutta velkaantumista rasittamassa maksukykyä.

Sosiaali- ja terveysministeriö yhtyy tähän näkemykseen. Perusteluissa (8§) onkin todettu seuraavaa: *”Maksuvapautuksen myöntäminen kokonaan sosiaalisesta luotosta sekä sille kertyneistä koroista olisi viimesijainen vaihtoehto, mikä tarkoittaisi muun ohella sitä, että edellä mainittuja luotonsaajan takaisinmaksukykyä edistämään pyrkiviä ensisijaisia keinoja sekä osittaista maksuvapautusta tulisi harkita ennen maksuvapautuksen myöntämistä kokonaan.Tämä tarkoittaisi, että voitaisiin katsoa, että ainoastaan taloudellisen neuvonnan ja ohjauksen, vapaakuukausien tai osittaisen maksuvapautuksen myöntäminen olisi tilanteessa riittämätöntä huomioon ottaen lain tarkoitus.”*

Valvonta

Talentia toivoi lakiin täsmennystä siitä, millä tavoin sosiaalisen luototuksen toteutumista ja lain soveltamista koskevaa alueellista ja valtakunnallista valvontaa tullaan toteuttamaan.

Sosiaali- ja terveysministeriö toteaa, että valvonnassa noudatettaisiin sosiaalihuollon valvontaa koskevaa yleistä lainsäädäntöä. Sosiaali- ja terveydenhuollon valvonnasta on valmisteltu uutta lakia, joka tulee eduskunnan käsittelyyn lähiaikoina.

Viivästyskorko

Kuntaliitto esitti, että laissa olisi säädettävä luoton saajan velvollisuudesta maksaa viivästyskorkoa. Sosiaali- ja terveysministeriö esittää valiokunnan harkittavaksi uutta säännöstä. Taustalla on 31.5.2022 annetun KHO:n vuosikirjapäätöksen äänestysratkaisu, jonka perusteella mahdollisuus periä viivästyskorkoa ei ole ollut täysin selkeä.

Sosiaalisen luototuksen säätämiseen perustuvassa hallituksen esityksessä HE 142/2002 vp esitettiin, että sosiaalista luototusta koskeva sopimus olisi yksityisoikeudellinen sopimus, jolloin sitä koskevat riidat ratkaistaisiin käräjäoikeudessa. Tällöin myös korkolaki olisi tullut sovellettavaksi. Eduskunnassa perustuslakivaliokunta nimenomaisesti edellytti, että luotto määritellään julkisoikeudelliseksi sopimukseksi, ja riidat sekä muutoksenhaku ratkaistaan tällöin hallinto-oikeuksissa.

Korkeimmassa hallinto-oikeudessa viivästyskoron perimisen mahdollisuus aiheutti tulkintaa, ja vähemmistöön jääneet katsoivat, että viivästyskorosta sopiminen voisi kuulua takaisinmaksuehdoista sopimisen piiriin. Enemmistön kantana oli, että koska kyseessä on julkisoikeudellinen oikeussuhde ja julkisoikeudellinen saatava, ja koska viivästyskorosta ei ole laissa erikseen säädetty, ei sopimusta voi tulkita laajentavasti.

Monista julkisoikeudellisista maksuihin liittyy mahdollisuus periä viivästyskorkoa, mutta siitä tulee erikseen säätää. Sosiaali- ja terveysministeriö esittääkin harkittavaksi, että lakiin lisättäisiin esimerkiksi seuraavan kaltainen säännös 6 §:n uudeksi 3 momentiksi:

> Jos sosiaaliseen luottoon liittyvää luottosopimuksessa sovittua maksua ei ole suoritettu eräpäivänä, saadaan vuotuista viivästyskorkoa periä eräpäivästä lukien enintään korkolain 4 §:n mukaan.

Neuvotteleva virkamies Susanna Rahkonen